

היילוד הפגום – שאלות הלכתיות

שואל: נציג השואלים

משיב: הגאון הר"ר שמחה קוק שליט"א,
הרב הראשי וראב"ד רחובות

1. מהם המצבים הפתולוגיים העובריים המצדיקים או מחייבים הפסקת הריון?
2. מהי רמת הסיכון העוברי המתיר הפסקת הריון?
לדוגמא: עובר ברחמה של אשה נשאת איידס.
האם הסיכון שלו להדבק מאמו ולחלות באיידס מצדיק הפסקת הריון?
3. האם חרדה קשה של האם מהווה אינדיקציה הלכתית לביצוע דיקור סיסי שליה (CVS) או דיקור מי שפיר?
הסיכון לאיבוד הריון ב-CVS הוא 1:70.
הסיכון בדיקור מי שפיר הוא בין 1:300 ל-1:200.

הרב שמחה הכהן קוק
הרב הראשי וראב"ד רחובות

הפסקת הריון והטיפול ביילודים פגומים – תשובות הלכתיות

עקרונות הלכתיים

- א. איסור הריגת עובר
- ב. עובר בדיני בני-נח
- ג. גדר האיסור
- ד. מסירות נפש להצלת עובר
- ה. עובר "לאו נפש הוא" - הסבר שיטת רש"י
- ו. אין להקריב חיי אדם למען עובר
- ז. המציל עצמו לעומת המציל אחר
- ח. סיכום העקרונות

תשובות לשאלות

- א. בריאות הנפש של האם
- ב. מחלת האדמת
- ג. מים בראש - הידרוקפלוס
- ד. טי-זקס
- ה. פגים קטנים
- ו. תת התפתחות של חדר שמאל

עקרונות הלכתיים

א. מקור דין איסור הריגת עובר

בבואנו לדון בבעיית הפלת היילוד הפגום חובתנו לסקור באופן תמציתי את ההלכה הנוגעת להפלה בכללותה, וכן לברר מה דינו ומעמדו ההלכתי של העובר.

בתורה, בפרשת נח אחר המבול נזכר עונשו של אדם המפיל עובר. "שופך דם האדם באדם דמו יישפך כי בצלם אלקים עשה את האדם". והגמ' בסנהדרין נ"ח: "איזהו אדם שהוא באדם, הוי אומר, זה עובר שבמעיי אמו. ומכאן אמרו משום רבי ישמעאל, דבן נח נהרג על העוברים". וכן פסק הרמב"ם בהל' מלכים פ"ט ה"ד: "בן נח שהרג עובר אפילו עובר במעיי אמו נהרג עליו".

והנה, הגמרא סנהדרין נט, א, קובעת דליכא מידעם דלבן נח אסור ולישראל שרי, כלומר שאין מצב בו קיים איסור לבני נח

שאיננו מוטל גם על בן ישראל. התוספות שם מקשה מהעובדה שבניגוד לבן נח, ישראל אינו נהרג על העוברים. הרי שיש לפנינו דין דלבן נח אסור ולישראל שרי. מתרץ התוס' שהריגת עובר אסורה גם לישראל. וההבדל בינו לבין בן נח הוא בענישה בלבד ולא בעצם האיסור.

ב. האם מותר לבן נח להציל חיי אם ע"י הריגת עובר

המשנה באהלות פרק ז' משנה ו' (הובאה במסכת סנהדרין דף עב) קובעת שכאשר עובר מסכן את אימו בזמן הלידה או אם "יצא ראשו של העובר אין נוגעים בו דאין דוחים נפש מפני נפש". אבל קודם שיצא ראשו החיה פושטת ידה "וחותכתו איברים איברים" כדי להציל את אמו. על כך מקשים התוס': הרי לפנינו דוגמא של איסור לבני נח שאיננו קיים לישראל. שהרי לישראל מותר להציל את חיי האם ע"י הריגת העובר ואילו לבני נח אסור, כיון שהזוהרו על העוברים.

להפיל עובר. לבן נח יש עונש מיתה על הריגתו ולישראל יש איסור אלא שאין נהרגים עליו².

ג. האם איסור הריגת עובר הוא מדין שפיכות דמים או איסור אחר?

מפשטות מהלך סוגיית סנהדרין נ"ט משמע שגם לבן ישראל איסור הריגת עובר הוא מדין שפיכות דמים, אף על פי שאינו נהרג עליו.

ועדיין צ"ע לשון תוס' נדה מ"ד, א, שכתבו פעמיים לגבי עובר לשון "מותר להרגו". אך כבר דנו בדבר גדולי אחרונים. יש שביארו שטעות נפלה בתוס' ויש לכתוב "דפטור ההורגו". אך באמת אין צורך לשבש את התוס' בגלל שאלה זו שהרי הריטב"א שם מעתיק את התוס' ואומר "דתוס' תירצו דעובר לאו נפש הוא, היינו לחייב ההורג או לדחות נפש אמו כדי שלא יגעו בו. אבל לענין הצלתו בשבת דינו כנפש דהא שייך לומר כאן טעמא דאמרינן גבי בן קיימא, חלל עליו שבת אחת כדי שיקיים שבתות הרבה".

א"כ, הפירוש הנכון בלשון התוס' "מותר להרגו" היינו כדברי הריטב"א בשם תוס', דמותר להורגו רק כדי להציל את אמו אחרת אסור. דלאו נפש לדחות נפש אמו, אך לגבי חיי עצמו הוא "נפש". וכך מסתבר מפשטות דברי הריטב"א כי כל שמחללין עליו שבת הרי הוא נחשב גם "נפש" נפש לגבי איסור הריגתו כמו לגבי וחיוב הצלתו.

יעויין גם ב"משך חכמה" ר"פ ויקהל - שההורג עובר חייב מיתה בידי שמים. גם

2. חומרת ב"נ שנהרג על העוברים היא קולתו, שפחות ממי יוס אין עליו איסור כלל. כי ב"נ נהרג רק על עובר שהוא כבר מציאות שאין לומר עליה "מיא בעלמא" ופחות ממי יוס מיא בעלמא הוא. לעומת זאת לגבי ישראל שאינו נהרג על העוברים, אע"פ שאינו נקרא עדיין "נפש שלמה" לכל דבר, בכל זאת אין צורך בנפש גמורה כדי לעבור על איסור הריגה של עובר. לכן גם בעובר פחות ממי יוס אסור להפילו בישראל. לכן לגבי ישראל יש מקום לומר שאיסור הפלת עובר תוך מי יוס שווה בחומרתו לאיסור הפלת עובר לאחר 40 יום.

מתרץ תוס' שני תירוצים. לפי התירוץ הראשון אמנם לנכרי אסור להרוג עובר אפילו כאשר הוא מסכן את חיי אמו, ולישראל מותר. אך אין זה סתם היתר אלא יש בכך מצוה. וכאשר מדובר על פעולה שהיא מצוה לישראל, אזי לא קיים הכלל "דליכא מידי דלעכו"ם אסור ולישראל שרי" כיון שלישראל מצוה היא.

ובתירוץ שני מתרץ תוס' "ואפשר דאפילו בעכו"ם שרי", דהיינו שבניגוד להנחה המוקדמת של התוספות, גם בן נח רשאי להציל את האם ע"י הריגת העובר.

את סברת התוס' הראשונה, דאסור לב"נ להרוג עובר אפי' אם הוא מסכן את אמו צריך לבאר כי מכיון שבן נח נהרג על העוברים, היינו שהריגת עובר היא לגבי איסור מוחלט של רציחה, לכן איסור רציחה אינו נדחה גם כדי להציל משהו אחר.

הרמב"ם לא כתב את דעתו במפורש אך ניתן להוכיח כי הרמב"ם סובר שמותר לעכו"ם להציל את האם ע"י הריגת העובר, וכתירוץ השני של התוס'. מדברי הרמב"ם בהל' מלכים פ"ט ה"ד נובע שבן נח רשאי להרוג מי שרודף אחריו להורגו, ועכ"פ בודאי שאינו נענש אם הגן על חייו והרג את הרודף¹. ובדין הצלת האם כשהעובר עדיין במעיה, פסק הרמב"ם בהלכות רוצח דמותר להרוג את העובר כיון שיש לו דין רודף. א"כ מאחר והרמב"ם פסק שמותר לבן נח להרוג את הרודף, בודאי שמותר לו להרוג גם את העובר הרודף אחרי אימו. מכאן נובע כי לדעת הרמב"ם הפלת העובר להצלת אמו מותרת לבן נח, בהתאמה לתרוץ השני בתוס'.

לסיכום:

מפשטות הסוגיה נמצאנו למדים כי בין לישראל ובין לבני נח יש איסור מוחלט

1. דב"נ שהרג את הרודף נהרג רק אם יכול להצילו באחד מאיבריו.

ידועה המשנה באהלות (פ"ו מ"ז) והגמ' בסנהדרין ע"ב: בסוגית רודף: "אמר רב הונא, קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו, וכו', איתיביה רב חסדא לרב הונא, יצא ראשו (של עובר) אין נוגעים בו, דאין דוחין נפש מפני נפש.

שואלת הגמ' ואמאי? הרי רודף הוא, ומתרתת הגמ' שאני התם דמשמיא קא רדפו לה. ומבאר שם רש"י דכל זמן שהעובר עדיין ברחם אמו ומסכן את חייה מחתכין את העובר כדי להציל את האם, דכל זמן שלא יצא לאויר העולם לאו נפש הוא וניתן להרגו ולהציל את אמו. "אבל יצא ראשו... הוי ליה כילוד ואין דוחים נפש מפני נפש". א"כ לכאורה משמע מרש"י דכל דין הצלת האם כאשר עובר מסכן את חייה הוא מכיון שהעובר "אינו נפש".

מאיך ראינו כי שיטת הבה"ג (הובאה בתורת האדם) ושיטת השאילתות דרב אחאי (עפ"י הוכחת הנצי"ב בס' העמק שאלה) היא שמחללין שבת על עובר, ואף על עובר שהוא פחות בן מארבעים יום. וכן כתב גם הקרבן נתנאל על הרא"ש פ' יום הכיפורים, אות י'.

ולכאורה אם מותר לחלל שבת על העובר מוכח מכך שדינו כדין נפש. ניתן להוכיח שעובר אכן הוא "נפש" גם מעצם מקור דין חיוב ב"נ על העוברים. שהרי מקור החיוב הוא בפסוק שופך דם "האדם באדם" דמו יישפך, לרבות עוברין. הרי שהעובר קרוי "אדם" שבתוך אדם אחר, ומי שקרוי אדם בודאי הוא מוגדר כנפש!

אלא ודאי שדברי רש"י שעובר אינו נפש מתייחסים רק להלכה זו של הצלת אמו ע"י הריגת העובר המסכן את חייה. דהיינו, הוא איננו נפש רק ביחס לחיי אמו שהיא מקור חיי העובר. ורק כאשר עלינו להחליט מי ינצל – העובר או האם⁴, רק לגבי זה יחשב העובר כ"אינו נפש".

הצפנת פענח (ח"א נ"ט) כתב שהריגת עובר היא בגדר שפיכות דמים³.

ד. האם חייב אדם להקריב חייו כדי להציל עובר

אחרי שבררנו שבן נח נהרג על העוברים אך בין לב"ג ובין לישראל יש איסור להרוג עוברים, יש לעיין אם ישראל או בן נח חייב למסור עצמו על העוברין.

בשאלה זו דן המנחת חינוך במצוה רצ"ו אות כ"ד ואמר דאם אונסים אדם מישראל להרוג עוברים במקום דלא הוי סכנה לאם, בודאי דאינו מחויב למסור נפשו.

סברת המנ"ח היא דלגבי עובר לא שייכת סברת "מאי חזית דדמא דידך סומק טפי" כי העובר לא נפש הוא, ואם חותכים את העובר להצלת האם מכל שכן להצלת עצמו. ונשאר בצ"ע.

ה. ביאור דברי רש"י בסנהדרין ע"ב: דעובר "לאו נפש הוא"

ובאמת חידושו של המנחת חינוך שמאחר והעובר לאו נפש הוא לכן לא ימסור נפשו על הריגת עובר אלא יהרוג את העובר בידיים – צריך עיון ובירור. וכן יש לברר מהי בדיוק סברתו המחודשת של המנ"ח: "ומה שחותכים העובר להצלת האם מכ"ש להצלת עצמו".

שהרי אפשר היה לומר להיפך דדוקא להצלת אמו מחתכין העובר כיון שחיי באים מכוחה של אמו ולא חייה תורה שבאותה שעה ומאותו כח שהאם מעניקה לו, ישתמש בכח זה כדי להמיתה. אך כאשר מדובר בהצלת חיי אדם אחר, אין מכאן ראיה שאין סברת "מאי חזית" או שמכיוון שאין סברת מאי חזית באמת מותר להורגו, ויתכן שבאמת אסור להרוג העובר כדי להציל חיי אדם אחר שאיננו אימו.

4. יתר על כן, אם חלילה תמות האם הרי ברוב המקרים גם העובר ימות אתה.

3. ויש לעיין מהגמ' בערכין באשה החייבת מיתות בי"ד שאין ממתנין לה עד שתלד.

על הריגת העובר אין חיוב מיתה, אם כן לא שייכת סברת "מאי חזית" ופשיטא דמותר להורגו כדי להציל את אמו. אך הנוב"י תמה על תמיהתו דאטו מי התיר להרוג את הטריפה כדי להציל את השלם? זה לא שמענו מעולם. א"כ למדנו מהנוב"י דס"ל דאף אם אחד קיל מחבירו עם כל זאת אמרינן "מאי חזית".

והסבר הדבר, כשם שטריפה אינו חייב להמית עצמו כדי להציל שלם, כך גם אסור להרגו. ומבאר האור גדול (סימן א' עמ' כ"ו ד') דאין אדם חייב לסבול קצת רע כדי למנוע מחבירו רע ביותר. לכן שייכת סברת מאי חזית גם באחד קיל מחבירו.

ומחלוקת יסודית לפנינו. דעת הפרשת דרכים דרוש י"ז, המהר"י פיק והמנ"ח רצ"א שיותר להציל עצמו בחיי מי שאינו שוה לו בחיוב מיתה כי אין סברת "מאי חזית" כאן, וכתוצאה מסברה זו מותר לאדם להציל חיים בחיי עובר וטריפה. אך הנוב"י חולק וסובר דאיסור מוחלט הוא לעשות כן.

ורוצה האור גדול לחדש כי אפשר להשוות סברותיהם של החולקים הנ"ל. אם המדובר באדם שחיינו בסכנה ורוצה להציל חיינו שלו עצמו ע"י הריגת העובר – מותר לו, וגם הנוב"י יודה לזה. אך אם המדובר באדם אחר החפץ להציל חיי זולתו ע"י הריגת העובר – אסור הדבר גם לדעת המנ"ח, הגר"י פיק והפרשת דרכים.

ח. סיכום העקרונות

1. עובר דינו כנפש, אע"פ שאין חיוב מיתה על הפלתו יש בו איסור השייך לשפיכות דמים.

2. מחללין שבת על העוברים אף לפני 40 יום. הלכה זו מחשיבה את חיי העובר וכדברי הראשונים ע"פ הגמרא, "חלל עליו שבת אחת כדי שיקיים שבתות הרבה".

ו. סברא נוספת מדוע לא חיוב אדם להקריב חייו להצלת עובר

למרות מסקנת הפרק הקודם, כי עובר נחשב כנפש פרט למקום בו צריך להחליט אם להציל אותו או את אימו, בכל זאת יתכן כי אדם לא יהא חייב למסור נפשו על הריגת עובר מצד סברא אחרת, והיא שאין לאו מפורש בתורה על הריגת עובר.

הרמ"א ביו"ד ס' קנ"ז ס"א פוסק כי צריך ליהרג ולא לעבור על כל איסור השייך לג' עבירות חמורות, ע"ז ג"ע ושפ"ד, אע"פ שאין בו עונש מיתה רק לאו בעלמא. משמע דאם אין אפילו לאו, לא יהיה הדין של "יהרג ואל יעבור". ובוה נצדיק את סברת המנ"ח ולא מדעתיה. ועדיין צ"ע.

ראוי לציין כי אפילו אם אין חיוב ליהרג כדי שלא להרוג עובר, אעפ"כ יש דין רודף למי שרודף להרוג עובר. כי האחרונים חידשו שאם אדם עומד להרוג את חבירו ע"י גרמא כגון "שקיל עליה בדקא דמיא" בכח שני וכד', מקרי רודף וניתן להצילו בנפשו, אע"פ שאין חיוב מיתה על מי שהורג חבירו בגרמא. וכן מבואר באור שמח הלכות רוצח פ"א, ובאחיעזר אבה"ע ס' י"ט.

א"כ ה"ה לענין רודף אחרי עובר להרגו, יש לו דין רודף ומותר להצילו בנפשו של רודף⁵.

ז. ההבדל בין המסוכן המציל עצמו לבין בן אדם אחר

ספיקו של המנ"ח אם מותר לאדם להציל עצמו בחיי עובר כבר נדון כמחלוקת בין הנודע כיהודה לבין הג"ר ישעי' פיק, בשו"ת נודע ביהודה מ"ת, חו"מ סי' נט.

השואל, הג"ר ישעי' פיק, שאל את הנוב"י על דברי הרמב"ם שתלה את היתר הריגת העובר להצלת האם בדין "רודף". ושאל השואל, למה נחוץ טעמא דרודף, והרי

5. ועיי בדברי הרב אונטרמן נעם ו' בענין זה.

וכפי שביררנו לא צריך להיות ודאי פקו"נ, אלא אף אם רופא אומר שאפשר שתכנס לספק פיקו"נ - מסתבר להתיר.

יש להסתפק בעצם גדר ההיתר בגין מחלת נפש, האם הסברה היא שחולה נפש עשוי להכנס למצב בו יקפח את חייו, או אולי מחללין שבת מחמת חולי נפש כי עצם המצב שאדם חי בלי דעת, על זה גופא מחללין שבת. וצ"ע.

החשש ממחלה נפשית של האם יכול להיות סיבה להפלה לא רק כאשר האם כבר חולת נפש, אלא גם כאשר האשה מצד עצמה בריאה ורק הידיעה כי היא נושאת עובר חולה עלולה להביא על האם חולי נפש לדוגמא מעוברת היודעת כי עוברת חולה במחלת טי זקס או כיו"ב, והידיעה הזו עלולה להביאה למחלת הדיכאון, זו גופא עשויה להיות סיבה להתרת ההפלה.

וזאת גם אם מצד העובר עצמו לא הייתי מתיר הפלה, אך מצד האם יש מקום לשקול את המצב בזהירות הראויה ובשיקול דעת נכון ואז עשויה להתקבל החלטה כדי למלט את האם מדכאונה והעלול להתפתח למחלת נפש. וכמובן שיש לשקול הדבר בפלס מאזניים ובהתייעצות מומחים כדי להתיר בסברה זו את ההפלה.

לעומת זאת מצב נוחות האם או בעיות כלכליות סוציאליות ודאי שאינן מתירות הפלה.

ב. מחלת האדמת

הגר"א אונטרמן זצ"ל במאמרו המצויין (נועם כרך ו') אוסר הפלה באדמת גם באשה שחלתה באדמת בחודש הראשון להריונה ואפילו אם חשש הסיכון של העובר להפגע הוא 50% על אחת כמה וכמה כאשר הפגיעה היא בחודש השני (25% סיכויי פגיעה), בחודש השלישי (15% סיכויי פגיעה), או אח"כ שסיכויי הפגיעה בילוד נמוכים יותר.

3. המחור להרוג עובר עלול להחשב רודף לדעת חלק מהאחרונים.

4. לדעת מקצת האחרונים כאשר כופין אדם להרוג עובר אוי יהרג ואל יעבור.

על אף שלגבי כל אחד מהיסודות שהזכרנו קיימות מחלוקות, אעפ"כ נלע"ד שחובתנו לפסוק על פי כללי הפסיקה לחומרא הן בדיני שבת והן בדיני נפשות.

בשאלה: אם מחללים שבת על סכנת עובר, שאלה השנויה במחלוקת הרא"ש, הבה"ג ועוד ראשונים, מכריע המהרי"ט כי יש לחלל שבת על הצלתו של עובר לחודיה. כלומר מספק יש לחלל שבת עליו, ולהחמיר בדין פקו"נ ולהצילו.

כן יש להכריע גם בשאלה אם דין עובר כנפש לגבי הריגתו לצורך גדול. על אף המחלוקות הנוקבות בענין זה, הרי למסקנה חובתנו להחמיר, להציל את העובר ולאסור את הפלתו מדין חומרת פקו"נ, בין אם מהות האיסור היא משום שפ"ד ובין אם מקורו באיסור אחר, בין אם האסור הוא מדאורייתא ובין אם הוא מדרבנן בלבד. ניתן לומר כי מרבית הפוסקים אשר את לחמם אנו אוכלים ומימיהם אנו שותים הכריעו על פי העקרונות שציינו לעיל. אמנם פה ושם יש חילוקי דעות לגבי פרטים, אך לגבי יסודות הדברים מרביתם מסכימים לאמור לעיל.

עד כאן ביררנו את יסוד איסור הריגת העובר בישראל ובעכו"ם, את קיום דין רודף גם ברדיפה אחרי עובר, ואת האיסור המוחלט להפיל עובר פרט לעובר המסכן חיי אימו.

תשובות לשאלות

א. בריאות הנפש של האם

מובא בספר "לבוש מרדכי" כי מחלת נפש של האם מתירה הפלה כי המדובר בפיקוח נפש.

ואסור להורגו, שדין רודף נאמר רק בא להרוג את חברו ולא כשמכניסו לסכנה רחוקה, שאם לא כן עובר בריא שאי אפשר להוציאו אלא רק ע"י ניתוח קסרי, יהיה מותר להורגו מטעם "רודף", שהר מכניס הוא את אמו לקצת סכנה, ובודאי זה אינו. וא"כ כמו שאסור להרוג עובר בריא כך אסור להרוג עובר טריפה שאינו יכול לחיות י"ב חודש כל זמן שאינו "רודף, ע"ש.

ד. טי-זקס

להורים הנושאים את הגן למחלת טי-זקס, יש סיכוי של 15% ללידת תינוק חולה במחלה חשוכת המרפא. ניתן לאבחן מראש את ההורים נושאי המחלה, ולבצע דיקור מי שפיר שיאמר לנו אם העובר בריא או חולה חסר סיכויים.

יש שתי בדיקות אפשריות:

א. דיקור מי שפיר.

ב. דיקור סיסי שליה (CVS).

האם מותר להפיל עובר חולה בטי-זקס?

בדבר זה חלוקים האחרונים. הציץ אליעזר חלק יג' סי' קב מתיר בהסתמכו, בין היתר, על המהרי"ט (צז, צט) שמתיר הפלה לרפואת אמו גם בלא פיקוח נפש של האם. גם שאילת יעב"ץ מתיר הפלה כדי להציל את האם מרעתו של עובר הגורם לה כאב גדול, ולדבריהם ההיתר הוא כל כמה דלא עקר לצאת.

לדעת הג"ר ש"ז אויערבאך (שליט"א) זצ"ל אסור בתכלית להפיל עובר החולה במחלה זו. ואף לערוך את הבדיקה אסור, כיון שבלא"ה לא נתיר ההפלה א"כ בדיקה למה לי. גם הגר"ש וזנר אסר הפלה ואף בדיקה. יש לקחת בחשבון כי גם עצם בדיקת מי השפיר יש גם בה סיכון משמעותי לעובר. כך שאם ימצא שהעובר בריא הרי הבדיקה עשויה לגרום שיוולד עובר בעל מום או אף להמיתו. מידת הסיכון לגרימת הפלה על ידי

לחומרא פוסק גם הגר"מ פיינשטיין בתוקף רב עי"ש בתשובתו.

אמנם השרידי אש מקיל עד 40 יום ולמעשה רוצה להתיר אף לאחר 40 יום. אך גם הוא מדגיש כי ההיתר אינו אלא לאלו הראשונים הסוברים שעובר אינו נפש. אך לסוברים שעובר הוא נפש, ורק בגלל היותו רודף מותר להפילו כדעת הרמב"ם, הרי לדידם אסור. ועל אף שפסק לקולא, סיים שלאחר שראה דברי תורתו של הגרא"י אונטרמן האוסר, למעשה יש להתיעץ עם גדולי הוראה.

שח לי הגר"ש וזנר שליט"א כי לפני שנים היתה מגיפה של אדמת ונשאלו בבית ההוראה שלו 1000 שאלות על הפלות, ואסר את כולן! וב"ה חוץ ממקרה אחד שהיתה פגיעה קלה לא היו פגיעות נוספות.

ג. מים בראש - הידרוקפלוס⁶

מובא בספר תורת היולדת, פרק ס' שאלה ה': יולדת המקשה לילד ולאחר צילום ובדיקות מצאו שראש העובר גדול מאד וכנראה סובל מהידרוצפלוס ומסיבה זו אינו יכול לצאת מהרחם בדרך הטבעית. מקובל שולד כזה חייו קצרים, יש המתים תוך ימים ספורים ויש המאריכים לחיות כמה חדשים. בפנינו שתי אפשרויות: או להכניס מחט בראש העובר לשאוב את המים כשהוא עדיין ברחם ועי"ז יקטן הראש והעובר ימות ויהיה אפשר להוציאו, או לנתח את האשה ניתוח קסרי ולאפשר לילד לחיות את הזמן הקצוב לו וכו'. וא"כ יש לדון האם מותר להרוג את העובר לצורך זה או שחייבים לנתח את האשה. תשובה: אסור להרוג את העובר וצריך לבצע הניתוח. ובהערה ז שם: דלפי הרמב"ם, בנידוננו שהולד אינו יכול לצאת בגלל ראשו הגדול, אולם אפשר להוציאו בניתוח קסרי שאין בזה סכנה ברורה לאם, מסתבר שאין הולד בבחינת "רודף"

6 . נשמת אברהם חלק די תו"מ, תני"ה סקי אי מסי 15

קטנים שסיכוייהם לחיות קטנים, מן הראוי להתחיל רק עם דברים טבעיים בלבד. אויר, הזנה וכו' ולעקוב אחרי ההתפתחות. ורק אם יש סיכוי לחיים ה"ז חי לכל דבריו.

ו. תת התפתחות של חדר שמאל
(Hypoplastic left ventricle)

תינוק שנולד בזמנו, אך חדר שמאלי בלבו לא נוצר. האפשרות להציל את חייו היא ע"י ניתוח מסובך במרכז רפואי אחד בעולם האם ראוי לפתוח מרכז רפואי כזה באה"ק? יש לציין שההוצאה הכספית להקמת מרכז כזה הינה עצומה ועלולה לגרוע ממשאבים כספיים לצורך הצלת עוברים או ילודים אחרים אשר בהם הסיכוי להצלה גדול יותר.

שאלתי גדולי הפוסקים, ותשובתם היתה: בסיכוי הקטן שציינו לעיל, ספק אם יש חיוב לערוך התרמה גדולה לצורך ההצלה. אך אם אפשר להטיסו, יעשו זאת.

הערת סיכום

למותר לציין כי כל הדברים שנאמרו כאן הינם לדיוני הלכה, בשום פנים ואופן אינם למעשה, ובכל מקרה ומקרה יש לשאול פוסק מובהק כיצד צריך להתנהג.

בדיקת מי שפיר היא אחת לשלוש מאות ועל ידי בדיקת C.V.S הסיכון הוא אחד לשבעים.

ה. פגים קטנים

פגים קטנים שנולדו במשקל של 500-600 גר' בשבוע 26 לערך, דהיינו לפני סוף החודש השישי, לכאורה היה ניתן לומר שפג כזה הוא נפל מבחינת ההלכה ודינו פחות מעובר, כיון שעובר ה"ז דרך בריאתו של אדם שמתפתח והולך ולכן יש לו יותר חזקת חי מאשר נפל. (ההוכחה לכך היא כי לגבי נפל אין לחלל עליו שבת כנפסק באו"ח ס' של ס"ז בניגוד לעובר שמחללין עליו את השבת לכן גם חיוב הצלתו יהא פחות מהחיוב להציל עובר).

אך ממשנתם של הגר"ש זונר, מנח"י ויסודי ישורון למדנו כי בימינו כאשר יש אינקובטור הרי דינו של הנפל שונה מאשר כאשר אין אינקובטור, ואם יש אינקובטור אז גם מחללין עליו את השבת. אע"פ שנפסק באו"ח סי' ש"ל סע' ו' ח' שאין מחללין שבת על נפל, מציאות האינקובטור הוציאתו מדין נפל.

לכן במידה ויש סבירות שניתן להצילו הרי שחייבים להצילו. אמנם הג"ר ש"ז אויערבאך (שליט"א) זצ"ל פסק כי בנפלים

הרב שמחה הכהן קוק
הרב הראשי וראב"ד רחובות

הפסקת הריון והטיפול בילודים פגומים – תקציר התשובות*

ראשי פרקים

- א. איסור הריגת עובר
- ב. חילול שבת לצורך הצלת חיי עובר
- ג. מסירות נפש להצלת עובר
- ד. הריגת עובר לצורך הצלת אימו
- ה. עובר המסכן את בריאות הנפש של אימו
- ו. סכנה לבריאות העובר
- ז. עובר עם הידרוצפלוס
- ח. פגים
- ט. תת התפתחות של חדר שמאל

ג. מסירות נפש להצלת עובר

אדם מחוייב להקריב את חייו כדי להימנע מרצח של אדם אחר. לכן אם מאיימים על אדם שיהרגוהו אלא אם יהרוג משהו אחר, עליו להקריב את חייו ולא לרצוח.

אולם אם הדרישה האולטימטיבית איננה הריגת אדם אחר, אלא הריגת עובר – אינו חייב להקריב את חייו כדי להציל את העובר והוא רשאי, במקרה כזה להפסיק את ההריון.

מקורות: פסחים כה, ב; מגחת חינוך רצ"ו, כד.

ד. הריגת עובר לצורך הצלת אימו

כאשר העובר מסכן את חיי אימו – מותר להרוג את העובר שטרם נולד כדי להציל את חיי האם. מקורות: משנה, אהלות ז, ו.

א. איסור הריגת עובר

איסור הריגת עובר נלמד מהפסוק "שופך דם האדם באדם דמו ישפך".

"איזהו אדם שהוא באדם - הוי אומר זה עובר במעי אימו".

מקורות: בראשית ט, ו; סנהדרין, נו, ב.

ב. חילול שבת לצורך הצלת חיי עובר

למרות מחלוקת ראשונים אם הצלת עובר דוחה איסורי תורה, להלכה אנו פוסקים כדעת הראשונים המתירים חילול שבת לצורך הצלת חיי העובר החל מתחילת ההריון. הכלל הנלמד מפסיקה זו הוא שאם יש ספק על מעמדו של עובר, עלינו להתנהג לפי הגישה המרחיבה את מעמדו, על מנת להציל את חייו.

מקורות: ראה נשמת אברהם כרך א', (או"ח) סי' שכח ס"ק ו, ובמקורות המצויינים שם.

* התקציר נכתב ע"י הרב מרדכי הלפרין.

ז. עובר עם הידרוצפלוס

עובר עם הידרוצפלוס עלול לחייב את האם לעבור ניתוח קיסרי בלידה. עצם גרימת הצורך בניתוח קיסרי איננו מהווה סיבה מספיקה להפסקת הריון.

הפגיעה בבריאות העובר כתוצאה מהידרוצפלוס משתנה ממקרה למקרה. המקורות לשאלה אם מותר להפסיק הריון משום הפגיעה הצפויה בעובר – צוינו בסעיף הקודם.

ח. פגים

פגים קטנים שנולדו לפני סוף החודש השישי, אם אין להם סיכוי לחיות דינם כַּנְפָּל, אין מחללין שבת על הארכה זמנית של "חייהם", ואין חובה לנסות להאריך את חייהם הקצרצרים גם בימות החול.

לכן בעבר הקרוב, פגים קטנים שנולדו במשקלים של 500-600 גרם לפני שבוע 27 (לפני סוף החודש השישי) היו כלולים בהלכה זו.

אך למדנו ממשנתם של הגר"ש וזנר, המנחת יצחק והיסודי ישורון, כי אם טיפול נמרץ בפגים הקטנים עם שימוש באינקובטורים משוכללים יכול להציל את חייהם – עובדה זו מוציאה את הפגים הללו מהגדרת נַפֵּל, ומותר לחלל שבת לצורך הצלתם.

למעשה פסק הגש"ז אויערבאך זצ"ל כי בפגים קטנים מאד, שסיכוייהם לחיות קטנים, מן הראוי להתחיל רק עם הספקת צרכים טבעיים בלבד, כגון חמצן, נוזלים ומזון. במקביל יש לעקוב אחרי התפתחות מצבם, ורק אם יש סיכוי לחיים הפג נחשב כחי לכל דבר.

מקורות: ראה שו"ע או"ח, ש"ל, ז-ח; נשמת אברהם, כרך א (או"ח), שכ"ח, ס"ק ו; של, ס"ק יט.

ה. עובר המסכן את בריאות הנפש של אימו

אישה החולה במחלת נפש אשר המשך ההריון עלול להחמיר את מחלתה – מותר להפסיק את ההריון מפני הסיכון לחיי האם בהחמרת מחלתה. כדי להתיר את הפסקת ההריון אין צורך בידיעה ודאית שהמשך ההריון יגדיל את הסיכון לחייה, אלא אפילו אם הרופא חושש שיש ספק בלבד, כלומר יש סבירות מסויימת שהמשך ההריון יגדיל את הסיכון לחייה, גם אז מותר להפסיק את ההריון כדי למנוע הגדלת הסיכון לחיי האם.

מקורות: יומא פה, ב; יומא פה, א, תוד"ה ולפקח הגל.

ו. סכנה לבריאות העובר

הפוסקים חלוקים בדעתם אם סיכון לבריאות העובר מצדיק הפסקת הריון. לדוגמא: מחלת האדמת בהריון עלולה לפגוע בעובר, כשרמת הסיכון וסוג הסיכון תלויים בגיל ההריון בזמן ההידבקות במחלה. דיון הלכתי מפורט הכולל דוגמאות נוספות ובירור שיטות הפוסקים – ראה במקורות.

לכן באופן מעשי, בכל מקרה שהפסקת הריון נשקלת לא בגלל סכנה לחייה אם אלא בגלל סכנה לבריאות העובר – יש להתייעץ עם גדולי הוראה. (פוסקים מובהקים).

במסגרת השיקולים אם לבצע דיקור מי שפיר או דיקור סיסי שליה (CVS) יש לקחת בחשבון גם את הסיכון של הבדיקה. בעצם ביצוע בדיקות אלו יש סיכון משמעותי לעובר, כך שגם אם ימצא, כפי שקורה ברוב המקרים, שהעובר בריא, הבדיקה עצמה יכולה לפגוע בעובר ואף לגרום למיתתו. מידת הסיכון לגרימת הפלה כתוצאה מדיקור מי שפיר הוא כאחת לשלוש מאות (1:300) והסיכון לפגיעה בבדיקת CVS הוא אחר לשבעים (1:70).

מקורות: נשמת אברהם כרך ג', חר"מ, תכה, ס"ק א', סעיפי משנה 15-23.

הפוסקים שנשאלו לא תמכו בהקמת מרכז כזה על חשבון הצלת עוברים ויילודים אחרים. אך כאשר נולד תינוק עם לב היפופלסטי, יטיסו אותו.

מקורות: הג"ר יצחק זילברשטיין שליט"א, שיקולים כספיים בהצלת חיי אדם, אסיא נו [טבת תשנ"ה] 46-53, בעמ' 47-50.

הערת סיכום

הכללים שהובאו במסגרת התשובות מטרתם להוות בסיס לדיוני הלכה, אך בשום פנים ואופן אינם מתיימרים להוות פסקי הלכה מחייבים. בכל מקרה מעשי יש לשאול פוסק מובהק כיצד צריך להתנהג על פי ההלכה.

ט. תינוק עם תת התפתחות של חדר שמאל (Hypoplastic left ventricle)

תינוק עם לב שמאלי היפופלסטי, היה נידון למעשה למיתה עד לפני שנים ספורות. כיום ניתן לבצע בו ניתוח מורכב בשלבים, עם סיכויים סבירים לחיים, אך התוצאות הטובות מתקבלות במרכזים רפואיים בודדים בעולם.

השאלה שהועלתה לפני הפוסקים היתה האם ראוי להקים מרכז רפואי כזה גם בישראל, כאשר ההוצאה להקמת מרכז כזה היא עצומה ועלולה לגרוע מהמשאבים הכספיים הקיימים להצלת עוברים ויילודים אחרים עם סיכויי הצלה טובים יותר.